

COVID- 19 VE EMEK PİYASALARI: ETKİLER VE MUHTEMEL YÖNELİŞLER

Mustafa AYKAÇ¹, Güven MURAT²

ÖZET

İnsanlık tarihinde yakın geçmişte de domuz gribi, ebola, SARS ve kuş gribi gibi salgınlar görülmüştür. Bu salgınların yayılma hızı ve etki alanı sınırlı kalmıştır. COVID-19 daha önceki salgınlarla karşılaştırılmayacak bir hızda yayılmakta ve etkisini genişletmektedir. Salgının yayılma hızını düşürmek ve etki alanını daraltmak için uygulanan sosyal tecrit tedbirleri özellikle emek piyasalarında derin ve olumsuz etkilere yol açmış ve muhtemel birtakım muhtemel yönelişleri beraberinde getirmiştir. Yapılan çalışmada COVID-19'un küresel ölçekte çalışma sürelerini azalttığı, işsizliği artırdığı ve kayıt dışı istihdamın payını düşürdüğü gözlenmiştir. Salgın sonrası emek piyasalarında kısmi süreli çalışma ve aralıklı çalışma gibi uzaktan esnek çalışma sürelerinin ve uzaktan çalışma ve platform tabanlı çalışma şekillerinin yaygınlaşması beklenmektedir. Ayrıca, işgücünün vasıf/beceri niteliklerinin değişmesi ve yeni bir istihdam öncelikli ekonomi politikasının geliştirilmesi muhtemel diğer yönelişler olacaktır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Emek Piyasaları, İşsizlik, Kayıt Dışı İstihdam

COVID- 19 AND LABOR MARKETS: IMPACTS AND POSSIBLE TRENDS ABSTRACT

In recent history, outbreaks such as swine flu, ebola, SARS and bird flu have been observed in the history of Humanity. The spread and impact of these outbreaks remained limited. COVID-19 spreads at a rate that cannot be compared to previous outbreaks and expands its impact. Social isolation measures applied to reduce the spread of the epidemic and to narrow its impact area have caused deep and negative impacts and brought about some possible trends, especially in the labor markets. In the study, it was observed that COVID-19 reduced working times on a global scale, increased unemployment and decreased the share of informal employment. In the post-epidemic labor markets, flexible working times, such as part-time and scattered work, and distance and platform-based working patterns are expected to become widespread. In addition, there will be other trends likely to change the qualifications / skills of the workforce and the development of a new employment-priority economic policy.

Keywords: COVID-19, Labour Markets, Unemployment, Informal Employment

¹ Prof. Dr. Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, maykac@marmara.edu.tr, ORCID 0000-0002-3700-9215

² Prof. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, guvenmurat@ktu.edu.tr, ORCID 0000-0003-2449-2532

1. GİRİŞ

2019 yılı sonunda Çin’de başlayan ve 2020 yılının ilk çeyreğinde tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 küresel ölçekte hayatın tüm alanlarını derinden etkileyen bir kriz haline dönüşmüştür. Bu kriz dünyanın daha önce yaşadığı 1929, 1973, 1979 ve 2008 yılında karşılaştığı ekonomik ve finansal kaynaklı krizlerden farklı olarak sağlık yönü ağır basan krizdir. Dolayısıyla sonuçları da diğer krizlerde olduğu gibi yalnızca ekonomik değil aynı zamanda insanların hayat kalıplarını alt-üst eden sosyal boyuta sahiptir. Bu krizde temel öncelik ekonominin değil insan hayatının kurtarılması olmuştur. Bu nedenle salgının yayılmasını önlemek ve kontrol altına almak için insanların sosyal etkileşimini en aza indirmek ve hatta sınırlamaya yönelik tedbirler alınmıştır. Sosyal temasın yoğun olduğu sektörlerde işyerleri geçici olarak kapatılarak seyahat ve hareketlilik kısıtlamaları getirilmiştir.

Salgına dönük alınan bu sosyal tecrit tedbirleri bir taraftan insanların günlük hayatlarını adeta yeniden şekillendirirken, diğer taraftan dünya ekonomisinde durgunluğun tetikleyicisi olmuştur. Hem ülke bazında ve hem de küresel bazda GSYİH’da düşüşler, mal ve hizmet ticaretinde kesintiler ve talepte büyük azalışlar yaşanmaktadır. Mal ve hizmet piyasasında yaşanan bu olumsuzluklar emek piyasalarına yansımış ve ciddi problemleri beraberinde getirmiştir. Çalışma süreleri azalmış, kısa süreli çalışma uygulamaları hayata geçirilmiş, işsizlik artmış ve kayıt dışı istihdamın toplam istihdamdaki payı gerilemiştir. Ayrıca salgın sonrasında da emek piyasalarında yeni yönelişlerin ortaya çıkmasını hazırlayan muhtemel gelişmelerin işaretleri görülmüştür.

Bu muhtemel gelişmelerden hareketle yapılan çalışma COVID-19’un emek piyasalarındaki etkilerini ve muhtemel yönelişleri açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışma üç ana başlık altında kurgulanmaktadır. İlk olarak salgının genel ekonomik şartlarda meydana getirdiği bozulmalar ele alınmaktadır. Bu çerçevede değişik sektörler üzerindeki etkiler ve küresel üretim ve değer zincirlerindeki kopmalar incelenmektedir. İkinci olarak işyeri kapanmalarının potansiyel etkileri üretim ve tüketim açısından değerlendirilmektedir. Üçüncü olarak genel ekonomik durumdaki bozulmaların ve işyeri kapanmalarının doğrudan etkilerinin emek piyasalarında yol açtığı sonuçlar ile salgın sonrasında ortaya çıkması beklenen yeni yönelişler ortaya konulmaktadır.

2. COVID-19 VE GENEL EKONOMİK GÖRÜNÜM

COVID-19 salgını 21. yüzyılda, 11 Eylül ve 2008 Küresel Finans Krizi’nden sonra insanlığın karşılaştığı üçüncü en önemli sosyal, ekonomik ve finansal şoktur. Salgından etkilenen ülkelerde üretimde durma, tedarik zincirlerinde kopma, piyasalara güvende bir çöküş ve tüketimde keskin bir düşüş yaşanmaktadır. Bu salgının etkisi uzun yıllar sürece kadar büyük ve derin olarak görülmektedir. Mevcut

şokun büyüklüğü, geleceğe yönelik ekonomik tahminleri daha önce benzeri görülmemiş bir düzeyde karmaşıklaştırmaktadır.

Virüsün ülkeler arasında giderek yayılması ve küresel bir salgına dönüşmesi, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok ülke hükümetini daha önce benzeri görülmemiş tedbirler almaya yöneltmiştir. Bu tedbirler ağırlıklı ve öncelikli olarak, insan sağlığı üzerinde yoğunlaşmakla beraber, birçok işletmenin geçici olarak kapatılmasına, seyahat ve hareketliliğin yaygın bir şekilde kısıtlanmasına, finansal piyasalarda belirsizliğe ve kargaşaya, güven erozyonuna ve yatırım ve üretim artışıyla ilgili yüksek belirsizliğe yol açmıştır.

Salgın nedeniyle dünya ticaretinin 2020'de %13 ila %32 arasında düşmesi beklenmektedir. Bu düşüş sağlık krizinin benzeri görülmemiş doğası ve kesin ekonomik etkisine dair belirsizlik ile açıklanmaktadır. Dünya genelinde ve bütün bölgelerde ticaret hacminde çift haneli düşüşler yaşanacağı tahmin edilmektedir. Bu düşüşün etkisinin Kuzey Amerika ve Asya'dan yapılan ihracatı önemli düzeyde azaltacağı beklenmektedir. Ticaret, özellikle elektronik ve otomotiv ürünleri olmak üzere karmaşık değer zincirlerine sahip sektörlerde daha da düşecektir. Hizmet ticareti ulaşım ve seyahat kısıtlamaları yoluyla salgından en üst düzeyde etkilenen sektörler olacaktır. Salgının yayılmasını yavaşlatmak için getirilen hareket ve fiziki mesafe kısıtlamaları, 2008 Finansal Krizi sırasında olmadığı şekilde, işgücü arzı, ulaşım ve seyahatin doğrudan etkilenmesi anlamına gelmektedir. Oteller, restoranlar, zorunlu olmayan perakende ticaret, turizm ve önemli imalat alanları dahil olmak üzere ulusal ekonomilerin tüm sektörlerinde üretimin tamamen veya büyük oranda kapatıldığı bir süreç yaşanmıştır (WTO, 2020: 1-3).

Bu salgını önlemeye yönelik tedbirlerin küresel ekonomiyi durgunluğa sürüklemesi üzerinde en fazla üzerinde durulan etkilerden biridir. Küresel ekonominin büyük bir kısmı şu anda bir çeşit kilitlenme yaşamaktadır. Bu kilitlenmenin en belirgin ve olumsuz etkisi GSYİH'da diğer bir ifadeyle büyüme hızında yaşanan düşüştür.

OECD (2020: 12) küresel ölçekte GSYİH artışına yönelik "tek vuruş" (single-hit) ve çift vuruş (double-hit) şeklinde iki senaryolu bir tahminde bulunmaktadır³. Tek vuruş senaryosunda bu yıl küresel GSYİH'nın %6 oranında azalacağı ve 2021 yılı sonunda kriz öncesi seviyesine geri döneceği tahmin edilmektedir. Çift vuruş senaryosunda ise küresel GSYİH'nın bu yıl %7,6 azalması 2021 yılı sonunda kriz öncesi seviyenin çok altında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Uluslararası Para Fonu (IMF, 2020: 5) yaygın salgınların yaşandığı ve kısıtlama tedbirlerinin uygulandığı gelişmiş ekonomi grubunda GSYİH'nın 2020'de

³ Tek vuruş senaryosu yıl sonuna kadar ikinci bir salgın dalgası yaşanmayacağı buna karşılık çift vuruş senaryosu yıl sonuna kadar ikinci bir salgın dalgası yaşanacağı varsayımlarına dayanmaktadır.

%6,1 azalacağını öngörmektedir. Bu gruptaki çoğu ekonominin bu yıl ABD (-%5,9)'de dahil olmak üzere, Japonya (-%5.2), Birleşik Krallık (-%6.5), Almanya (-%7.0), Fransa (-%7.2), İtalya (-%9.1) ve İspanya (-%8.0)' da daralması beklenmektedir. Yükselen piyasalar ve gelişen ekonomiler de ciddi dış talep şoku, küresel finansal koşullarda dramatik bir darboğaz ve emtia fiyatlarında bir düşüş ile karşı karşıyadır. Bu durum emtia ihracatçılarının ekonomik faaliyeti üzerinde ciddi bir etki oluşturacaktır. Bir bütün olarak, yükselen piyasalar ve gelişen ekonomiler grubunun 2020 yılında %1,0 oranında küçüleceği tahmin edilmektedir.

Hızla değişen bir ortamda, COVID-19 ile mücadele tedbirlerinin GSYİH artışı üzerindeki etkisinin kesin büyüklüğünü ölçmek son derece zordur, ancak bunların çıktı, hanehalkı harcamaları, kurumsal yatırım ve uluslararası ticaret seviyesinde keskin daralmaları beraberinde getireceği açıktır. OECD tarafından yayınlanan bir çalışmada, birçok ekonomide üretimde %20-25 ve tüketici harcamalarında 1/3 oranında bir düşüş olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, bu çalışmada üretim ve tüketim harcamalarındaki bu düşüşün 2008-09 küresel mali krizinde yaşanan düşüşlerden çok daha ağır olacağı ifade edilmektedir (OECD, 2020a).

Salgının küresel ekonomide muazzam bir durgunluğa yol açmasından duyulan endişe yaygın olarak dile getirilmektedir. COVID-19'un yol açacağı ekonomik durgunluğun daha önceki ekonomik durgunlukların temel nedenleri olan talep şoku (11 Eylül), arz şoku (1973 Petrol Krizi) ve finans şoku (Lehman Brother ve Büyük Buhan)' dan farklı olarak hem talep ve hem de arz şokunu beraberinde getirdiği ileri sürülmektedir. Diğer bir ifadeyle salgının üçlü bir şok etkisi oluşturması beklenmektedir. Dolayısıyla bu krizi mümkün olan kısa sürede en az hasarla atlattırmak için küresel işbirliği gerekli görülmekte ve dünya ekonomisine yön veren G20 ülkeleri tarafından oluşturulacak politikaların dört önemli önceliğe odaklanması gerektiği vurgulanmaktadır. İlk olarak, talep şokunun üstesinden gelmek için koordineli bir mali teşvik paketi ilan edilmelidir. İkinci olarak rekabetçi döviz kuru devalüasyonlarından kaçınmaya yönelik uzun süredir devam eden taahhütler tekrar edilmelidir. Üçüncü olarak, arz şokunu gidermek amacıyla küresel tedarik zincirlerini açık tutmak için ortak bir taahhütte bulunulmalıdır. Son olarak güvenli bir küresel finans ağı taahhüt edilmelidir (Triggs ve Kharas, (2020).

COVID-19 sonrası küresel ekonomiyi nasıl bir gelecek beklediğine ilişkin değişik senaryolar yazılmaktadır. Stiglitz (2020) bu krizin diğer krizlere göre farklı bir özelliğe sahip olduğunu ifade etmektedir. Ona göre krizin temel nedeni toplam talep yetersizliği değil, virüsün fiziki mesafeye yol açmasıdır. Fiziki mesafe hem arzı ve hem de talebi zayıflatmaktadır. Ayrıca Stiglitz salgın sonrası özellikle Amerikan ekonomisinin eşitsizlik krizi ve iklim krizi ile daha ciddi seviyelerde karşılaşacağını iddia etmektedir.

Rodrik (2020) salgının sahip olduğumuz eğilimleri tersine döndürmeyeceğini; neoliberalizmin yavaş yavaş yok olmaya devam edeceğini; ulus devletler kendilerine

gelmeye çalışırken küreselleşmenin kendini savunmaya devam edeceğini, Çin ve ABD arasındaki ekonomik savaşların süreceğini ve ulus devletlerde oligarklar, otoriter popülistler ve liberaller arasındaki savaşın daha da şiddetlendireceğini dile getirmektedir.

Acemoğlu (2020) da salgının hızla yayıldığı bugünkü durumu “kritik dönemeç” olarak adlandırmaktadır. Bu tarz dönemeçlere gelen toplumların kurumlarına, iktidar yapılarına, siyasi liderlerine ve diğer faktörlere bağlı olarak, radikal anlamda daha farklı olan yörüngelere gireceğini savunmaktadır. Bu yeni yörüngeleri “ trajedi”, “çinlik/çinleşme”, dijital kölelik ve refah devleti 3.0 şeklinde sıralamaktadır.

Tüm ekonomik krizlerin olduğu gibi bu salgın kaynaklı krizin de çözüm yolu bütün dünyanın gündeminde olmaya devam edecektir. Ancak bu krizin, alışık olduğumuz hayatı tamamen değiştirmese de bir dizi önemli ve radikal dönüşümleri beraberinde getirmesi de muhtemeldir.

3. İŞYERİ KAPANMALARININ POTANSİYEL DOĞRUDAN ETKİLERİ

Birçok ülke, ulusal sağlık sistemleri için yıkıcı sonuçlardan kaçınmak ve kaybedilen hayatları en aza indirmek için virüsün yayılmasını yavaşlatmak amacıyla sosyal mesafe politikaları başlatmıştır. Karantina tedbirleri ve ilgili iş aksaklıkları, seyahat kısıtlamaları, okul kapanmaları ve hayatın diğer alanlarında getirilen sınırlandırma tedbirleri işletmeler üzerinde ani ve ciddi etkiler yaratmıştır. Bu tedbirler sonucunda ekonomik faaliyetlerdeki keskin ve öngörülemeyen düşüşler hem iş sayısı ve hem de toplam çalışma saatleri bakımından istihdamda ciddi bir düşüşe sebep olmuştur. Bu kısıtlamalar sebebiyle birçok işletme faaliyetlerini tamamen veya kısmen durdurmak zorunda kalmıştır. Faaliyetlerini kısmen durduran işletmeler ise uzaktan çalışma, kısa çalışma ve diğer standart olmayan çalışma yöntemlerini tercih etmiştir.

ILO tahminleri, krizin bütün dünyada hızla yayıldığı ve etkilerinin küresel olarak görülmeye başlandığı dönemde işyeri kapanmalarının o kadar hızlı arttığını göstermektedir ki küresel işgücünün %81'i zorunlu veya önerilen kapanmaların görüldüğü ülkelerde yaşamaktadır. Zorunlu veya önerilen işyeri kapanmaları olan ülkelerde istihdam, üst-orta gelirli ülkelerdeki işgücünün %87'sini ve yüksek gelirli ülkelerdeki işgücünün %70'ini temsil etmektedir. Salgın şimdi de kapasitelerin ve kaynakların ciddi şekilde sınırlı olduğu gelişen dünyayı etkilemektedir (ILO, 2020: 2).

COVID-19 salgının beraberinde getirdiği yaygın işyeri kapanmalarının potansiyel doğrudan etkilerini ölçmek için üretim yaklaşımı ve tüketim yaklaşımı

kullanılabilir (OECD, 2020a) Üretim yaklaşımı ekonominin arz yönü, tüketim yaklaşımı da ekonominin talep yönü üzerinde durmaktadır.

3.1. Üretim Yaklaşımı

Üretim yaklaşımı ayrıntılı üretim kategorilerine bakarak ve kısıtlama tedbirlerinden en fazla etkilenen sektörleri tanımlayarak yaygın kapanmaların potansiyel doğrudan etkilerini belirlemeye çalışmaktadır. Salgının çıkış noktası olan Çin 1 milyar 438 milyon kişiyle dünyada en fazla nüfusa sahip olmasının yanısıra, 12 trilyon 238 milyar dolarlık GSYİH ile ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisidir (<https://www.worldometers.info/>). Aralık 2019'dan beri COVID-19 salgınıyla mücadele Çin'de ekonomi, 2020'nin ilk çeyreğinde adeta harap olmuştur. Çin dünyanın geri kalanı için hem talep ve hem de arz kaynağı olarak hayati öneme sahip bir ülkedir. Ayrıca Çin ekonomisinde yaşanan olumsuzluklar finansal piyasalar için endişe kaynağı oluşturmaktadır. Bu itibarla, Çin'deki olumsuz ekonomik gelişmelerin gelişen ve gelişmiş ekonomileri etkileme gücü yüksektir.

Günümüzde tüm dünya ekonomileri birbiriyle karşılıklı ve çok yönlü bütünleşmiştir. Diğer bir ifadeyle dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir ekonomik, sosyal ve siyasal olayın tüm dünyada orta ve/veya yüksek düzeyde bir etkisi olacaktır. Gelişen ve gelişmiş ülkeler ve yükselen piyasalarda çok sayıda işletme girdi ve çıktı açısından Çin ile geriye ve ileriye doğru bağlantılara sahiptir. Çin'deki fabrika kapanmaları sebebiyle birçok önemli şirketin üretimi durmuştur. Çin, sadece mal ve hizmet tedariki için önemli değil, fakat aynı zamanda birçok uluslararası marka için önemli satın alma gücüne sahip tüketicilerin bulunduğu büyük bir piyasadır. Tanınmış bir otomobil üreticisi Jaguar ve Land Rover, koronavirüsün birkaç hafta daha devam etmesi durumunda fabrikaları için otomobil parçalarının tükeneceğini bildirmiştir (Umman, 2020). Hyundai, Çin'den parça tedariki sağlayamadığı için Güney Kore'deki fabrikasını kapatmıştır. S&P Küresel Değerlendirme Kurulu'na göre, bu salgın Çinli şirketlerin toplam otomobil üretimini %15 dolayında azaltmaya zorlayacaktır. Bir başka uluslararası şirket Starbucks da salgından oldukça olumsuz etkilenmiştir. Şirket Çin'de yaklaşık 4.000 satış noktasının büyük bölümünü kapalı tutmaktadır. Çinli turistler Asya ülkeleri için önemli bir gelir kaynağıdır. Son 12 ayda yaklaşık 173 milyon Çinli turist Asya ülkelerini ziyaret etmiş ve 250 milyar dolar harcamıştır. Seyahat yasağı nedeniyle Asya bölgesindeki havayolları ve oteller korku dolu günler geçirmektedir (Umman (2020a).

Diğer taraftan Çin küresel ticarete de önemli bir paya sahiptir. Çin 2018 yılında dünya sıralamasında yaklaşık 2.7 trilyon dolarlık ihracat değeri ile mal ve hizmet ihracatında birinci, 2018'de ise 2.6 trilyon dolarlık ticaret değeri ile mal ve hizmet ithalatında ikinci sırada yer almıştır. Buna göre, Çin'in diğer ülkelerle olan üretim ilişkileri, hızla doldurulamayan geniş bir alanı kapsamaktadır. Çin, özellikle bilgisayar, elektronik, ilaç ve nakliye ekipmanlarında ara mal üreticisi ve birçok mal

için birincil talep kaynağı olarak küresel tedarik zincirlerinde kilit bir role sahiptir. Gümrük Genel İdaresi, 2020'nin ilk iki ayında Çin'in toplam ihracatının ve ithalatının sırasıyla %17,2 ve %4 daraldığını belirtmiştir. Bu süre zarfında, Çin'in sanayi üretimi %13,5 ve sanayi karları %38,3 azalmıştır. Dünyanın dört bir yanındaki işletmeler, Çin'deki fabrika kapanmaları nedeniyle gelir kaybı ve tedarik zincirlerinde bozulma ile karşılaşmıştır. Bununla birlikte, Çin'deki yaygın fabrika kapanmaları sadece bu ürünlerin tedarikini etkilemekle kalmayacak, aynı zamanda diğer pazarların mal üretme yeteneğine de zarar verecektir (Açıkgöz ve Günay, 2020: 522).

Salgın nedeniyle Çin'deki arz kesintileri diğer ülkelerin sektörel ihracatı üzerinde potansiyel etkiye sahiptir. Genel olarak, krizden en çok etkilenen ekonomiler AB (makine, otomotiv ve kimyasal ürünler), ABD (makine, otomotiv ve hassas aletler), Japonya (makine ve otomotiv), Kore Cumhuriyeti (makine ve iletişim ekipmanları) Çin, Tayvan Eyaleti (haberleşme teçhizatı ve ofis makineleri) ve Vietnam (haberleşme teçhizatı) olacaktır (UNCTAD, 2020). Şüphesiz dünya ekonomisinde önemli bir paya sahip olan Çin'de temel makro ekonomik göstergelerde yaşanan arz ve talep yönlü olumsuzlukların küresel ölçekte gelişmiş ve gelişen ülkeler ile yükselen piyasa ekonomilerini farklı oranlarda ve derinden etkilemesi kaçınılmaz bir gerçektir (OECD, 2020a).

Etkilenen sektörlerin çoğu, ekonomide toplam üretimin %30-40'ını oluşturmaktadır. Bu sektörlerin GSYİH üzerindeki doğrudan ilk etkisinin G7 ülkelerinde %20-25 arasında olduğu tahmin edilmektedir. G7 ülkelerinde, ulaştırma araçları imalatında ve diğer kişisel hizmetlerde tam kapanma olduğu varsayılmaktadır; inşaat ve profesyonel hizmet faaliyetlerinde üretim için yarı yarıya düşüşler beklenmektedir. Bu kapanmalardan doğrudan etkilenen diğer tüm üretim kategorilerinde 3/4'lük düşüşler olduğu öngörülmektedir. Bununla birlikte gerçek durum, kabul edilen kısıtlama tedbirlerine bağlı olarak bir ülkeden diğerine değişebilir. Tüm ekonomilerde, üretim üzerindeki etkinin büyük bir kısmı, perakende ve toptan ticarete ve profesyonel ve gayrimenkul hizmetlerinde üretimdeki azalmadan kaynaklanmaktadır. Bazı sektörlerde ülkeler arasında dikkate değer farklılıklar vardır. Almanya'da ulaştırma araçları üretiminin durdurulması ve İtalya'da turizm ve boş zaman faaliyetlerinde düşüş yaşanılması nispeten daha fazla önemlidir. Aynı yaklaşım diğer ekonomilere yayıldığında, işletme kapanmalarının şok etkisinin, kısıtlama tedbirlerinin tam olarak uygulanmasından sonra, gelişmiş ekonomiler ve büyük yükselen piyasa ekonomilerinde üretim düzeyinde %15 ve üzerinde gerilemeler yaşanacağı tahmin edilmektedir. Ekonomiler arasında yaşanan şok etkisindeki farklılıklar, çıktı bileşimindeki farklılıkları yansıtmaktadır. Turizmin göreceli olarak önemli olduğu birçok ülke, seyahatlerin durdurulması ve seyahat kısıtlamalarından potansiyel olarak daha ciddi şekilde etkilenebilir. Diğer uçta, petrol üretimi de dahil olmak üzere nispeten büyük tarım ve madencilik sektörlerine sahip ülkeler, kısıtlama tedbirlerinden daha küçük başlangıç etkileri yaşayabilir; ancak daha sonra azalan küresel emtia talebinin bu sektörlerde de üretimi olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Ayrıca, ekonomiler arasındaki çıktı üzerindeki ilk etkinin zamanlamasında,

zamanlama ve sınırlama tedbirlerinin derecelerindeki farklılıkları yansıtan bazı farklılıklar olacaktır. Çin’de, çıktı üzerindeki en büyük olumsuz etki zayıflamış ve bazı tedbirler artık hafifletilmiştir (OECD, 2020a).

3.2. Harcama Yaklaşımı

COVID -19 salgını diğer kriz tetikleyicilerden belirgin bir şekilde farklılık göstermektedir. Enfeksiyonlar işgücü arzını azaltmaktadır. Virüsü kontrol altına almak için gerekli olan karantinalar, bölgesel karantinalar ve sosyal mesafe, özellikle sosyal ve fiziki etkileşimlere (seyahat, konaklama, eğlence ve turizm ile adalet ve eğitim gibi bazı kamu hizmetleri gibi) dayalı sektörlerde hareketliliği sınırlandırmaktadır. İşyeri kapanmaları tedarik zincirlerinin kopmasına yol açmakta ve verimliliği düşürmektedir. İşten çıkarmalar, gelir düşüşleri, bulaşma korkusu ve hayatın tüm alanlarında artan belirsizlik, insanların daha az harcama yapmasına yol açarak işyeri kapanmalarını ve iş kayıplarını tetiklemektedir. Ekonominin önemli bir kısmının fiilen durdurulması ve bir anlamda hayatın durma noktasına gelmesi söz konusudur. Sağlık harcamalarının kaçınılmaz olarak beklenenin üzerinde keskin bir artış göstermesi beklenen bir sonuçtur. Genel makroekonomik etkilere ek olarak, bu yerel aksaklıklar ticaret ortaklarına ticaret ve küresel değer zinciri bağlantıları yoluyla yayılmaktadır (IMF, 2020: 2).

Salgın, günlük hayatımızın neredeyse her yönünü değiştiren kapsamlı bir olaydır. Bu değişiklik tüketim harcamaları için de geçerlidir. Kısıtlama tedbirleri, oteller, restoranlar turizm tesisleri, diğer hizmet işletmeleri ve dükkanlar kapalı olduğundan ve ülkelerin kendi içinde ve ülkeler arasında hava, deniz, kara ve demiryolu yolculuğu askıya alındığından, genel olarak harcamalar tüm sektörlerde azalmaktadır. Aynı şekilde, koronavirüs salgınının ekonomik sonuçları tüketicilerin fazla harcamaya daha az istekli ve eğilimli oldukları anlamına gelirken, hanehalkı gelirlerinin önümüzdeki aylarda düşmeye devam etmesi beklenmektedir. Ancak evde geçirilen zaman ev aletleri, ev eğlencesi ve yiyecekler için daha fazla harcama yapılmasına sebep olmuştur (Jones, 2020).

AB’de, hükümet tüketimi ve kamu yatırımları hariç olmak üzere, istikrarlı bir rol oynayan tüm talep bileşenlerinin salgından derin bir şekilde olumsuz yönde etkileyeceği beklenmektedir. Birkaç yıldır Avrupa’da ekonomik büyümenin bel kemiği olan özel tüketimin, bu yıl hem AB’de ve hem de Euro Bölgesi’nde yaklaşık %9 oranında daralması beklenmektedir. Bununla birlikte, bu sert düşüşün, 2020 yılının ilk çeyreğinde yoğunlaşacağı tahmin edilmektedir. Çünkü harcama yapma fırsatının sınırlı olması “zorunlu tasarrufları” beraberinde getirmektedir. Daha sonra, kısıtlama tedbirleri kaldırıldığında, tüketim harcamalarının hızlı bir şekilde toparlanmaya başlaması beklenmektedir. Ancak, seyahat ve eğlence hizmetleri ile diğer kültürel faaliyetlere yapılan harcamalar yetersiz kalacağından, toparlanma tam olarak gerçekleşmeyecektir. Bu faaliyetleri etkileyen kısıtlamalar daha uzun sürebilir ve istihdamı ve işçi gelirlerini korumak için uygulanan mali tedbirler, 2020 yılında

hanehalkı satın alma gücünde bir düşüşü önlemek yerine sadece sınırlayacaktır. Ayrıca, istihdam ve gelir beklentileri konusundaki belirsizlik, ihtiyatlı tasarrufların, kısıtlamalar sona erdikten sonra kriz öncesinden daha yüksek kalmasını sağlayacaktır. (European Commission, 2020: 4).

OECD (2020a) tarafından yapılan ve belirli sektörlerde sınırlı bir azalma yerine, ekonomi genelinde harcamalarda bir azalma varsayımına dayandırılan tahminlere göre, giyim ve ayakkabı, mobilya ve ev eşyası, araç alımları, paket tatiller ve kişisel bakım hizmetlerine yapılan tüm harcamaların tamamen durduğu, rekreasyon ve kültürel faaliyetler ile otel ve restoranlara yapılan harcamaların 3/4 oranında azaldığı, ulaşım hizmetlerine ve özel araçların işletimine yönelik harcamaların yarı yarıya gerilediği ifade edilmektedir.

Tüm bu tahminler salgın sırasında ve sonrasında mal ve hizmet piyasalarındaki talep ve harcama düzeylerinin daha öncesine göre düşük olacağını bir göstergesidir. Küresel ölçekte mal ve hizmet piyasalarında yaşanacak bu daralma ve üretim kayıpları türev talep olan emek piyasalarında da önemli yansımaları sahip olacaktır.

4. EMEK PİYASALARINA YANSIMALARI

Birçok ülke, ulusal sağlık sistemleri için yıkıcı sonuçlardan kaçınmak ve kaybedilen hayatları en aza düşürmek için virüsün yayılmasını yavaşlatmak amacıyla fiziki mesafe politikaları başlatmış ve bu da insan hareketliliğini azaltmıştır. Karantina tedbirleri ve ilgili iş aksaklıkları, seyahat kısıtlamaları, okul kapanmaları ve diğer kısıtlama tedbirleri çalışanlar ve işletmeler üzerinde ani ve ciddi etkiler yaratmıştır. Bu tedbirler sonucunda ekonomik faaliyetlerdeki keskin ve öngörülemez düşüşler hem iş sayısı ve hem de toplam çalışma saatleri bakımından istihdamda ciddi bir düşüşe sebep olmaktadır. Tüm sektörlerdeki ekonomik faaliyet birçok ülkede büyük ölçüde kısıtlanmış ve bu da birçok işletme için gelir akışlarında ciddi düşüşlere sebep olmuştur. Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, salgın yalnızca arzı (mal ve hizmet üretimi) değil, aynı zamanda toplam talebi (tüketim ve yatırım) de etkileyen bir makroekonomik şoka dönüşmüştür.

Başlangıçta Asya'da üretimdeki aksamalar, şimdi dünya çapında tedarik zincirlerine yayılmıştır. Büyüklükleri ne olursa olsun, belirli sektörlerde gelirden görülen önemli azalmalar, iflaslar ve iş kayıpları tehdidiyle ciddi istihdam kayıplarının yaşanmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte, tüm işletmeler, özellikle havacılık, turizm ve konaklama endüstrilerinde ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. KOBİ'ler için ticari faaliyetlerin sürdürülmesi özellikle zorlaşmıştır. Bu işletmeler için canlanmanın daha zor olacağı tahmin edilmektedir. Seyahat yasaklarını, sınır kapatmalarını ve kısıtlama tedbirlerini takiben, birçok işçi iş yerlerine gidemez veya işlerini gerçekleştiremez hale gelmiştir. Bu da özellikle kayıt dışı gündelikçi işçilerin gelirleri üzerinde zincirleme etkilere yol açmıştır. Birçok ekonomideki tüketiciler mal ve hizmet satın alamamakta veya isteksiz davranmaktadır. Mevcut belirsizlik ve korku

ortamı göz önüne alındığında, işletmelerin yatırımlarını geciktirmesi, mal ve hizmet alımlarını ve yeni işçileri işe almayı geciktirmesi/ertelemesi muhtemeldir (ILO, 2020a: 2).

Bu başlık altında salgının emek piyasalarındaki etkisi iki nokta etrafında ele alınmaktadır. İlk olarak salgının emek piyasalarında çalışma süreleri, işsizlik ve kayıt-dışı istihdam üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. İkinci olarak, salgın sonrası yeniden yapılanma sürecinde emek piyasalarında ortaya çıkması muhtemel trendler (kısa süreli çalışma, uzaktan çalışma, standart dışı çalışma, değişen işgücü becerileri ve istihdam öncelikli bir ekonomi politikası) üzerinde durulmaktadır

4.1. Çalışma Saatlerinde Azalış

COVID-19 salgını birçok ülkede eşi görülmemiş bir ölçekte istihdamda daralmayı beraberinde getirmiştir. Hem işten çıkarmaları ve hem de çalışma süresindeki diğer geçici azalmaları yansıtan çalışma saatlerindeki değişiklikler, istihdamda yaşanan daralmanın vahametini net bir şekilde ortaya koymaktadır

Kitlesel ekonomik bozulma ve bunun çalışma saatleri üzerindeki etkisi nedeniyle küresel salgın, dünyada 3,3 milyar işgücünü etkilemektedir. Bununla birlikte, emek piyasasına yönelik olan şok yeknesak olmaktan uzaktır ve belirli sektörler ekonomik faaliyetteki çöküşün yükünü taşımaktadır. Kriz, ekonomik faaliyette ve çalışma süresinde benzeri görülmemiş bir azalmaya neden olmaktadır. İlk çeyrekte azalmış olan çalışma saatlerinin, kriz öncesi seviyeye (2019'un dördüncü çeyreği) göre %4,5 olduğu tahmin edilmektedir. Çalışma haftası 48 saat olarak kabul edildiğinde bu kayıp yaklaşık 130 milyon tam zamanlı işe eşdeğer gelmektedir. Bölgeler itibarıyla, 2020 yılının ilk çeyreğinde çalışma saatlerindeki tahmini düşüş eşit değildir. Bu yılın ilk çeyreğinde çalışılan saatlerin sayısı, 2019'un son çeyreğine göre Asya ve Pasifik'te (Doğu Asya'daki %11,6 düşüşe bağlı olarak) %6,5 oranında azalırken, diğer tüm büyük bölgelerde % 2'den az düşüşler kaydetmiştir. Çalışma saatlerindeki düşüşteki bölgeler arasındaki bu heterojenlik, salgının görülme zamanlaması ve ilgili sosyal kısıtlama tedbirleriyle yakından bağlantılıdır. 2020 yılının ilk çeyreğinde kaybedilen saat cinsinden küresel azalmalar büyük ölçüde COVID-19'un Çin'deki bu dönemde hatırı sayılır etkisinden kaynaklanmaktadır. İkinci çeyrekte çalışma saatlerindeki düşüşün başlangıçta tahmin edilenden daha kötü olması beklenmektedir. Nisan 2020'deki tahminlere göre, ikinci çeyrekte küresel çalışma saatlerinin kriz öncesi son çeyreğe göre %10,5 daha düşük olması öngörülmektedir. Bu azalışa iki ana faktör katkıda bulunmuştur. Birincisi, bu tür tedbirlerin uygulandığı birçok ülkede sıkı kısıtlama tedbirlerinin uzatılmasının ve yaygınlaştırılmasının, çalışma faaliyeti üzerinde kümülatif bir etkiye sebep olmasıdır. İkincisi, salgının yayıldığı ülkelerin zorunlu işyeri kapatmaları dahil olmak üzere daha sıkı kısıtlama tedbirleri uygulamasıdır. (ILO, 2020b: 4).

Tablo.1: Bölgelere Göre Çalışma Saatlerindeki Düşüş Tahminleri (2020 1. Çeyrek ve 2. Çeyrek)

Referans Alanı	Dönem	Eşdeğer tam zamanlı iş sayısı (Haftada 40 saat) (milyon)	Eşdeğer tam zamanlı iş sayısı (Haftada 48 saat) (milyon)	Çalışma Saatlerinde Düşüş (%)
Dünya	2020 Q1	165	135	4.8
	2020 Q2	365	305	10.7
Afrika	2020 Q1	8	6	1.7
	2020 Q2	42	35	9.5
Amerika	2020 Q1	7	6	1.7
	2020 Q2	60	49	13.1
	2020 Q2	28	23	17.0
Arap Devletleri	2020 Q1	2	1	2.1
	2020 Q2	8	6	10.3
Asya-Pasifik	2020 Q1	135	115	6.5
	2020 Q2	210	175	10.0
	2020 Q2	4	4	3.4
Doğu Asya	2020 Q1	115	95	11.6
	2020 Q2	85	70	8.4
Avrupa ve Orta Asya	2020 Q1	12	10	3.0
	2020 Q2	50	42	12.9
	2020 Q2	5	4	11.6
BRICS	2020 Q1	125	105	8.2
	2020 Q2	165	140	10.8

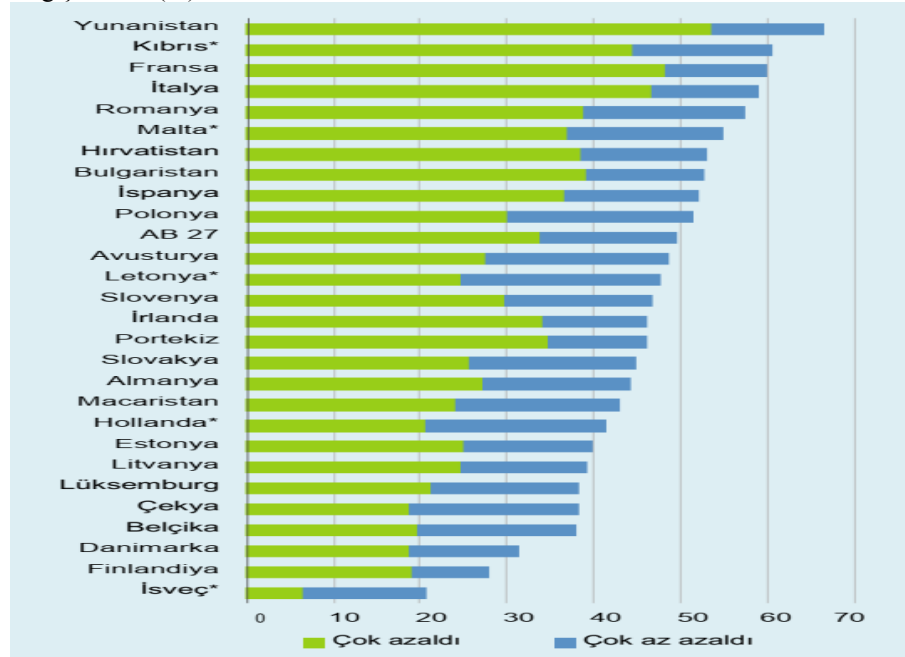
Kaynak: ILO (2020b). ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Third edition: updated estimates and analysis, Briefing Note, 29 April 2020, s. 4.

Tablo 1 analiz edildiğinde, görünüm tüm büyük bölgesel gruplar için daha da kötüleşmiş olsa da yeni tahminler Amerika ve Avrupa ile Orta Asya'da en büyük düşüşün gerçekleştiğini göstermektedir. Amerika'da, ikinci çeyrekte çalışma saatleri kaybının kriz öncesi seviyeye göre %12,4'e ulaşması beklenmektedir. Avrupa ve Orta Asya'da düşüşün şu anda %11,6 olduğu tahmin edilmektedir. Bölge gruplarının geri kalanı için tahminler çalışma saatlerindeki azalışın %9,5'in üzerinde olacağı yönündedir. Gelir grupları arasında, düşük-orta gelirli ülkelerin %12,5 ile en yüksek çalışma saatleri azalış oranıyla karşılaşmaları muhtemeldir. Özellikle Doğu Asya, bu yılın ikinci çeyreğinde çalışma saatlerinde toparlanma görülmesi beklenen tek

bölgedir. Ancak, bölgede çalışılan saatlerin 2019'un dördüncü çeyreğine karşılık gelen seviyenin %7,2 altında kalması öngörülmektedir. (ILO, 2020b: 5).

Mevcut krizde çalışma saatlerindeki kayıpların büyük bir kısmı, salgının üstesinden gelmek için alınan halk sağlığı tedbirlerinden kaynaklanmaktadır. Bu tedbirlerin etkinliği ve üretim ve tüketimde neden oldukları bozulma düzeyi farklılık göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yakın zamanda COVID-19 ile mücadelede vaka bulma, test etme, temas izleme ve izolasyon ve bakımın önemini yinelemiştir. Test ve izleme tedbirleri, sıkı kısıtlama ve kapatma tedbirlerine göre emek piyasasının daha bozulmasına neden olmaktadır. ILO tahminleri, test ve izlemenin çalışma saati düşüşlerinde %50'ye varan bir azalma ile ilişkili olduğunu göstermektedir (ILO, 2020c: 5).

Grafik 1: AB Üyesi Ülkelerde Salgını Sırasında Çalışma Süresindeki Değişiklikler (%)

Kaynak: Eurofound. (2020). Living, working and COVID-19: First findings – April 2020, Dublin, s. 5.

AB genelinde de çalışan nüfusun %50'sinin çalışma süresinde bir azalma yaşandığı gözlenmektedir (Grafik 1). İstihdam edilenlerin üçte birinden fazlası (%34) çalışma sürelerinin "çok" azaldığını ve %16'sı "biraz" azaldığını ifade etmiştir. Yunanistan, Fransa, İtalya ve Kıbrıs, tüm çalışanların yaklaşık yarısının çalışma

sürelerinin “çok” azaldığını söylediği ülkelerdir. Çalışma süresinin azalması ücretsiz izin talebinden kaynaklanabilir. Diğer taraftan, AB'deki işçilerin ortalama %7'si için birçok ülkede benzer bir oranda çalışma süresi artmıştır. İsveç, Finlandiya ve Danimarka'da (sırasıyla %52, %49 ve %45) çalışanların büyük bölümünün çalışma sürelerinin değişmediği rapor edilmiştir (Eurofound, 2020: 5).

Kriz döneminde çalışma sürelerinin azalmasıyla kendini gösteren sonuçlar, aynı zamanda kriz sonrasında da yeterince farklılaşmış olan standart-dışı çalışma şekillerinin artacağını ve çalışma sürelerinin azalmaya ve çeşitlenmeye devam edeceğini tahmin etmek en kuvvetli ihtimallerden biri kabul edilebilir. Bir diğer ihtimal ise, işyerine bağımlı olarak çalışan işçilerin artan oranda uzaktan ve/veya evden çalışma şeklinde çalışma türlerine geçişleriyle gerçekleşmesinin beklenmesidir. Özellikle krizin süresi ve şiddeti bu çalışma şekillerinin kapsamını ve yayılma hızını belirleyecektir.

4.2. Kısa Süreli Çalışmaya Yöneliş

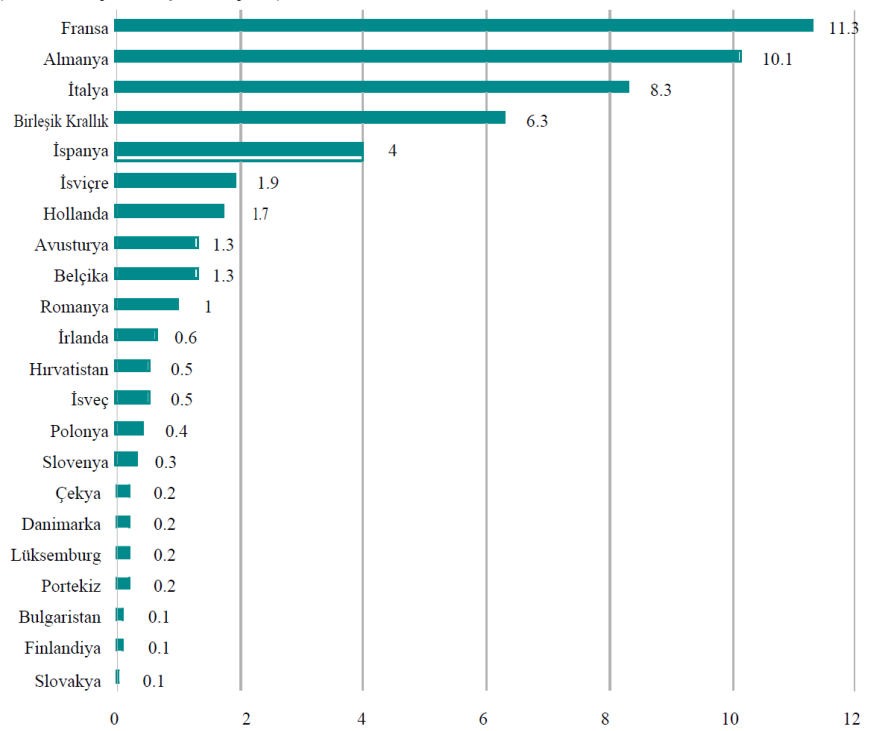
2008 Finansal Krizi sonrasında işletmelerin karşılaştığı arz ve talebe bağlı şoklara hızla cevap vermek için hükümetler kısa süreli çalışma planları geliştirmiştir. Kısa süreli çalışma planları uyarınca, hükümetler, çalışma saatleri kısaltılmış veya tamamen askıya alınmış işçilere kamu gelir desteği sağlamaktadır. İşletmeler işçileri işten çıkarmamak veya faaliyetlerine son vermekten kaçınmak için bu programlara başvurmaktadır. Salgın döneminde de bu programlar Türkiye dahil, OECD ülkelerinde işletmeleri ve işçileri desteklemek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu programlar, işletmelerin, talep ve çıktıda geçici düşüşlerle karşılaşmaları durumunda, nitelikli işçilerini işten çıkarmaya gerek kalmadan çalışma saatlerini ve işçilik maliyetlerini azaltmalarına izin vermektedir. Büyük Finansal Kriz sırasında, bu programları 33 OECD ülkesinden 25'inde uygulamış ve işsizlikteki artışı azaltmada ve işleri korumada başarılı olmuştur (OECD, 2020: 108).

Salgının sebep olduğu keskin ekonomik daralma, kısa süreli çalışmanın tercih edilmesi için önemli bir zemin oluşturmaktadır. Kısıtlama tedbirleri ve işletmelerin likidite krizi birçok sektörde çalışma saatlerinde zorunlu bir azalmayı beraberinde getirmiştir. Böyle bir durumda kısa süreli çalışma, işsizlik sigortası veya diğer gelir transferlerinden daha etkili olabilir.

Salgın krizinin ekonomik etkisiyle mücadeleye yönelik acil destek paketlerinin bir parçası olarak AB, işçilerin kriz sırasında işlerini sürdürmelerine yardımcı olacak geçici bir araç oluşturmuştur. AB Konseyi üye devletlere uygun şartlarda 100 milyar Euro'ya kadar kredi sağlayabilen geçici bir program olan acil durumlarda işsizlik risklerini azaltmak için destek (SURE) programını kabul etmiştir. SURE programı üye devletlerin, ulusal kısa süreli çalışma programları ve benzer tedbirlerin finansmanında AB mali desteğini talep etmelerine imkân tanımaktadır. SURE, 9 Nisan 2020'de kararlaştırılan Eurogroup raporunda yer alan iş ve işçi, işletmeler ve

üye ülkeler için 540 milyar € değerinde üç güvenlik ağından biridir. AB liderleri raporu 23 Nisan'da onaylamış ve paketin 1 Haziran 2020'ye kadar faaliyete geçirilmesini talep etmiştir (European Council, 2020).

Grafik 2: Kısa Süreli Çalışma ve Benzeri Programlara Katılan İşçi Sayısı (2020 Mayıs Başı, Milyon)

Kaynak: Müller, T. ve Schulten, T. (2020). Ensuring fair short-time work - a European overview, European Economic, Employment and Social Policy, ETUI Policy Brief N°7/2020, s. 2.

Avrupa genelinde kısa süreli çalışma ve benzeri programlara katılan işçi sayısı, Mayıs 2020 başında 50 milyonu aşmıştır. Fransa 11,3 milyon ile katılımın en fazla olduğu ülke konumundadır. Bu ülkeyi 10,1 milyonla Almanya, 8,3 milyonla İtalya ve 6,3 milyonla İngiltere izlemektedir. EU27'de, kısa süreli çalışma programlarına başvuruları yapılmış olan 42 milyonun üzerinde işçi vardır ve başvuru sayısı tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşmıştır (Bakınız Grafik 2). Koronavirüs krizinin halihazırda 33 milyondan fazla insanın işsiz kalmasına yol açtığı bir ortamda, ABD hariç, kısa süreli çalışma programları, en azından kısa dönemde istihdamın sürdürülmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur (Müller ve Schulten, 2020: 2).

Grafik 3: Kısa Süreli Çalışma ve Benzeri Programlara Katılan İşçi Oranı (2020 Mayıs Başı, Tüm İşçilerin Yüzdesi Olarak

Kaynak: Müller, T. ve Schulten, T. (2020). Ensuring fair short-time work - a European overview, European Economic, Employment and Social Policy, ETUI Policy Brief N°7/2020, s. 3.

Avrupa genelinde kısa süreli çalışma veya benzeri programlara katılan işçilerin oranı arasında büyük farklılıklar vardır. Grafik 3'ten de görüleceği üzere en büyük oran - tüm işçilerin neredeyse yarısının katıldığı- İsviçre (%48,1) ve Fransa'da (%47,8) görülmektedir. Bu ülkeleri %46,6 ile İtalya ve %44,5 ile Lüksemburg takip etmektedir. Beş ülkede (Slovenya, Hırvatistan, Avusturya, Belçika ve İrlanda) tüm işçilerin yaklaşık 1/3'ü, dört ülkede (Almanya, İspanya, İngiltere ve Hollanda) işçilerin yaklaşık 1/4'ü kısa süreli çalışma programlarından faydalanmaktadır. Buna karşılık İskandinav ülkelerinde (Danimarka, Finlandiya ve İsveç) ve pek çok Orta ve Doğu Avrupa ülkesinde (Bulgaristan, Çekya, Polonya ve Slovakya) bu programlardan faydalanan işçilerin oranı %10 ve daha düşük düzeydedir. Tüm AB 27 genelinde, yaklaşık 160 milyon işçinin 1/4'ünden fazlası şu anda kısa süreli çalışma veya benzeri programlara katılmaktadır (Müller ve Schulten, 2020: 3).

Türkiye'de de bu dönemde tercih edilen ve uygulanmaya başlanan Kısa Çalışma Ödeneği'nden yararlanmak amacıyla 291 bin 594 firma, 3 milyon 194 bin 610 çalışanı için başvuruda bulunmuştur. Başvuruların sektörlere göre dağılımı imalat sektörü %39, toptan ve perakende ticaret %15, konaklama ve yiyecek hizmetleri

faaliyeti %12, eğitim %6 ve diğer sektörler ise % 26 olarak gerçekleşmiştir (<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/bakan-zehra-zumrut-selcuk-kisa-calisma-odenegine-3-milyon-194-bin-610-calisan-icin-basvuruda-bulunuldu/1820544>).

4.3. İşsizlikte Artış

Dünya genelinde 2 milyar 259 milyon işçi, 71 milyon işveren ve 740 milyon kendi adına çalışan işyeri kapanmalarından etkilenmiştir. Gelir grupları itibarıyla işyeri kapanmalarından en fazla düşük-orta gelirli ülkeler etkilenirken en az etkilenen düşük gelirli ülkelerdir. Ancak düşük-orta gelirli ülke grubundan sonra en fazla etkilenen yüksek gelir grubunda yer alan ülkelerdir (Bakınız Tablo 2). Bölgeler itibarıyla ise işyeri kapanmalarından etkilenenler sıralamasında ilk üç sırayı Asya ve Pasifik, Amerika ile Avrupa ve Orta Asya bölgesi paylaşmaktadır. Bu üç bölgede işyeri kapanmalarının yüksek oranda olması bu bölgelerin virüsten en yaygın ve ölümcül bir şekilde etkilenmesine bağlanabilir.

Tablo 2: İşyeri Kapanmaları ve İstihdam (22 Nisan 2020 itibarıyla)

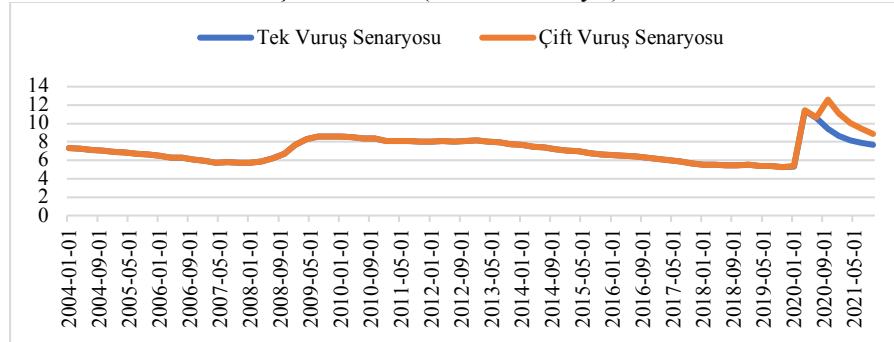
	Kapanan işyerlerinde istihdam edilenler (Milyon)	Kapanan işyerlerinde istihdam oranı (%)	İşyerini kapatan işverenler (milyon)	İşyerini kapatan işverenlerin oranı (%)	İşyeri kapanan kendi hesabına çalışanlar (milyon)	İşyeri kapanan kendi hesabına çalışanların payı (%)
Dünya	2 259	68	71	82	740	66
Düşük Gelirli Ülkeler	75	25	2	31	40	27
Düşük-Orta Gelirli Ülkeler	1 119	98	32	100	540	97
Üst-Orta Gelirli Ülkeler	502	39	19	62	115	31
Yüksek Gelirli Ülkeler	563	96	19	96	44	94
Afrika	265	56	11	77	117	51
Amerika	460	98	17	98	87	95
Arap Devletleri	49	89	1	76	4	69
Asya ve Pasifik	1 092	57	29	71	486	65
Avrupa ve Orta Asya	393	95	13	96	45	94

Çin Hariç	2 259	88	71	93	740	84
Dünya						

Kaynak: The Committee for the Coordination of Statistical Activities (CCSA). 2020). How COVID-19 is changing the world: a statistical perspective, s. 20. https://www.uneca.org/sites/default/files/PublicationFiles/ccsa_covid19_final.pdf. Erişim Tarihi 30.05.2020.

Emek piyasası şartlarının önemli ölçüde kötüleşeceği tahmin edilmektedir. OECD ekonomilerinde 2019 yılı sonunda 50 yılın en düşük seviyesine gerileyen işsizlik oranının bu yılın ortasında iki kattan fazla artması ve küresel mali kriz sırasında görülen düzeyin çok üzerinde %11,5 olması beklenmektedir. Ekonomiler yeniden faaliyete geçmeye başladıkça, işsizliğin kademeli olarak ılımlı seyretmesi beklenmektedir. Ancak bazı ülkelerde doğrudan iş kayıplarının büyüklüğü ve 2020 yılının ikinci yarısından sonra geçici ücret ve istihdam destek programlarının sona erdiği dikkate alındığında, işsizlik oranının salgın öncesi düzeyin üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. İkinci bir salgın dalgası varsayımı üzerine inşa edilen çift vuruş senaryosuna göre, işsizlik OECD ekonomilerinde 2020'nin dördüncü çeyreğinde %12,5 civarında zirve yaptıktan sonra daha uzun süre yüksek seviyelerde kalacaktır. Bu da uzun dönemli işsizlik histerisi riskini ve cesareti kırılmış işçilerin işgücüne katılmasında düşüşü beraberinde getirecektir. Bu senaryoda, OECD çapında işsizlik oranının 2021'in sonunda %9'a yakın olacağı, küresel mali kriz sırasında görülen zirvenin hala üstünde seyredeceği ve 2019 yılı sonundaki oranın 3 puan üzerine çıkacağı öngörülmektedir (Bakınız Grafik 4). Emek piyasalarındaki önemli gevşeme, ücret ve gelir artışı üzerinde aşağı yönlü bir baskı oluşturacaktır (OECD, 2020: 27). Bu ise genel olarak ücretlerin azalması, sendika üye sayısının düşmesi, toplu pazarlık kapsamındaki işçi sayısının daralması ve çalışma şartlarının kötüleşmesi ihtimallerini hatıra getirmektedir.

Grafik 4: OECD İşsizlik Oranı (2004-2021 Mayıs)

Kaynak: OECD (2020) OECD Economic Outlook, Volume 2020 Issue, Preliminary version, OECD Publishing, Paris, s. 28, <https://doi.org/10.1787/888934140202>.

ABD’de, bu salgın sebebiyle emek piyasasında benzeri görülmemiş bir şok meydana gelmiştir. COVID-19 salgını ve ortaya çıkan ekonomik gerileme, işsiz Amerikalıların sayısını Şubat ayında 6,2 milyondan Mayıs 2020’de 20,5 milyona yükselterek 14 milyondan fazla artırmıştır. ABD işsizlik oranı Şubat’ta %3,8’den Mayıs ayında %13,0’a yükselmiştir. Salgın nedeniyle işsiz kalanların sayısındaki artış, işsiz sayısının 2007 yılının sonundan 2010 yılının başına kadar 8,8 milyon arttığı Büyük Buhran’daki işsizlik artışından önemli ölçüde daha fazladır (Kochhar, 2020).

Japonya’da emek piyasasındaki değişiklikler işyeri kapanmalarının zamanlaması ve kapsamındaki farklılıklar nedeniyle daha az belirgin olmakla beraber işsizlik oranı artmıştır. Nitekim işsizlik oranı Kasım 2019’da %2,2’den Nisan 2020’de %2,6’ya çıkmıştır. Ayrıca Japonya’da Nisan 2020’de işsiz sayısı 2019 Nisan ayına göre 330 bin artışla 1 milyon 89 bin olarak gerçekleşmiştir (<http://www.stat.go.jp/english/data/roudou/results/month/index.html>). Yapılan bir değerlendirmeye göre, Asya devinin işsizlik oranı, teknik olarak hala işverenlerine bağlı olan ancak gerçekte çalışmayan ve tam maaş alamayan 4,2 milyon kişi de ilave edildiğinde %11,5’e kadar çıkabilir (Takeo, vd.: 2020).

Çoğu üye devlet tarafından COVID-19 kısıtlama tedbirlerinin uygulanmasından sonraki ikinci ay olan Nisan 2020’de, Euro bölgesi mevsimsellikten arındırılmış işsizlik oranı Mart 2020’de %7,1’den %7,3’e yükselmiştir. AB işsizlik oranı, Mart 2020’de %6,4’ten Nisan 2020’de %6,6’ya çıkmıştır. Eurostat verilerine göre, Nisan 2020 itibarıyla, 11 milyon 919 bini Euro bölgesinde olmak üzere AB’de 14 milyon 979 bin erkek ve kadının işsiz olduğunu tahmin edilmektedir. Mart 2020 ile karşılaştırıldığında, işsiz sayısı AB’de 397 bin, Euro bölgesinde 211 bin artmıştır (Eurostat 2020).

Tablo 3’e bakıldığında salgın nedeniyle AB üyesi ülkelerde uygulanan kısıtlama tedbirlerinin beraberinde getirdiği işsizlik artışından en fazla etkilenen ülkeler Kıbrıs, Litvanya, Bulgaristan ve Letonya olmuştur. Bu ülkelerde işsizlik oranı iki aylık dönemde %2,1 ila %2,9 oranında artmıştır. Bu ülkeleri %1 ila %1,9 arasında işsizlik oranında artış yaşayan Hırvatistan, Lüksemburg, Slovakya, İspanya ve Fransa izlemiştir. İşsizlik artışından en az etkilenen iki ülke ise %01’lik oranla Almanya ve Çekya olmuştur.

OECD bölgesinde sağlık krizi sırasında genç işsizliği daha hızlı ve daha fazla artmaktadır. İşsizlik artışı özellikle 15- 24 yaşlarındaki kadınlar ve gençler arasında belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Erkek genç işsizlik oranı 0,3 puan artarak %5,3’e, kadın genç işsizlik oranı da 0,5 puan yükselerek %5,8’e çıkmıştır. Ayrıca, genç işsizliği toplamda da 1,0 puan artarak %12,2’ye yükselmiştir (OECD, 2020b: 1).

Son veriler, özellikle genç kadınlar için Şubat 2020’den bu yana genç işsizlik oranında büyük bir artışa işaret etmektedir. Kanada’da, 2020 Şubat-Nisan arasında, genç erkek işsizlik oranı (%27,1) yetişkin erkek işsizlik oranından (%14,3) ve genç

kadın işsizlik oranı (%28,4'e) yetişkin kadın işsizlik oranından (%20,4) yüksek gerçekleşmiştir. Benzer bir senaryo, 2020 Şubat-Nisan döneminde genç erkekler için (16-24 yaş) işsizlik oranının (%8,5'ten 24,0'e) ve genç kadınlar için (16-24 yaş) işsizlik oranının (%7,5'ten % 29,8'e) yükseldiği ABD'de görülmektedir. Diğer ülkelerde (örneğin Avustralya, Çin, İrlanda, Kore Cumhuriyeti, Hollanda ve İsviçre) genç işsizlik oranında benzer eğilimler ortaya çıkmıştır (ILO, 2020c: 10).

Tablo 3: AB Üyesi Ülkelerde Mevsimsellikten Arındırılmış İşsizlik (Nisan 2019- Nisan 2020)

Ülkeler	Oranlar (%)		Mart 2020	Nisan 2020	Nisan 2019	Ocak 2020	Şubat 2020
	Nisan 2019	Ocak 2020					
Euro Bölgesi	7,6	7,3	7,1	7,3	12 508	12 075	
AB	6,8	6,5	6,4	6,6	14 493	13 989	
Belçika	5,5	5,2	5,3	5,6	282	265	
Bulgaristan	4,3	4,1	4,0	4,5	145	140	
Çekya	2,0	2,0	2,0	2,1	109	105	
Danimarka	5,2	4,9	4,8	4,7	156	147	
Almanya	3,1	3,3	3,4	3,5	1 358	1 475	
Estonya	4**	4,7	4,7	4,8	:	28**	34
İrlanda	5,2	4,9	4,8	5,3	5,4	125	120
Yunanistan	18,4*	16,2	16,1	:	:	871*	759
İspanya	14,2	13,9	13,6	14,2	14,8	3 253	3 224
Fransa	8,5	8,0	7,6	7,6	8,7	2 521	2 364
Hırvatistan	6,8	6,3	6,2	6,8	8,1	122	113
İtalya	10,2	9,4	9,1	8,0	6,3	2 655	2 420
Kıbrıs	7,5	6,1	6,0	6,7	8,9	34	28
Letonya	6,3	6,9	6,9	7,4	9,0	61	67
Litvanya	6,0	6,1	6,3	6,6	8,6	88	90
Lüksemburg	5,7	5,7	5,8	6,6	7,5	17	18
Macaristan	3,4**	3,4	3,6	3,7	:	158**	160
Malta	3,4	3,4	3,4	3,6	4,0	9	9
Hollanda	3,3	3,0	2,9	2,9	3,4	300	284
Avusturya	4,6	4,3	4,4	4,8	4,8	210	197
Polonya	3,4	3,0	3,0	2,9	2,9	585	514
Portekiz	6,6	6,8	6,4	6,2	6,3	341	352
Romanya	3,9	3,7	4,3	4,6	4,8	355	338
Slovenya	4,3	3,7	3,6	3,8	4,6	45	38
Slovakya	5,8	5,4	5,5	5,6	6,8	157	150
Finlandiya	6,7	6,6	6,6	6,6	6,6	186	182
İsveç	6,7	7,0	7,1	7,2	7,9	368	390

Trakya Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi
Cilt:8 Sayı:2 (91-122)

İzlanda	3,3	3,8	3,9	3,5	3,9	7	8
Norveç	3,6**	3,7	3,5	3,6	:	100**	106

Kaynak: EUROSTAT (2020). Newsrelease Indicators, 88/2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/1029499b2a-a61c-0d19e30138ef>, Erişim Tarihi 6.6.2020.

Not: * Şubat 2019 , **Mart 2019

Bu açıklamalar da göstermektedir ki salgın sırasında ve sonrasında işsizlikten en çok gençlerin etkilenmesi muhtemeldir. Dolayısıyla salgınla mücadele kapsamında hazırlanacak destek ve teşvik paketlerine gençlerin öncelikli olarak dahil edilmesini sağlamak için özel tedbirlere yer verilmesi bir zorunluluk olarak ülkelerin tercih listesinde durmaktadır.

4.4. Kayıt Dışı İstihdamda Düşüş

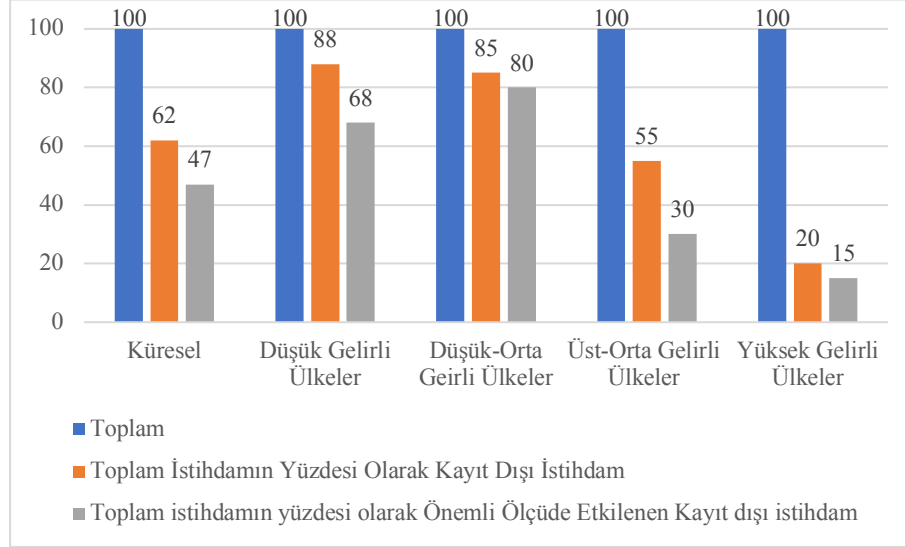
Aşının ve tedavinin geliştirilmesine kadar, fiziki mesafe kuralının uygulanması bulaşma zincirini kırmanın ve nüfusun büyük kesimlerini korumanın tek yolu olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, şu anda tüm dünyada 5 milyardan fazla insanı etkileyen tam veya kısmi kısıtlama tedbirleri uygulanmaktadır. Bu tedbirlerin kayıt dışı sektörlerde çalışanlar üzerinde önemli bir etkisi olduğu ve kadınların en çok etkilenen sektörlerde orantısız bir şekilde temsil edildiği tahmin edilmektedir. Nisan 2020 itibariyle, 1 milyar 100 milyona yakın kayıt dışı ekonomi çalışanı tam kısıtlı ülkelerde yaşamakta ve çalışmaktadır.⁴ Buna ek olarak kısmi kısıtlama uygulanan ülkelerde 304 milyon kayıt dışı çalışan bulunmaktadır.⁵ Bu işçiler birlikte kayıt dışı istihdamın %67'sini temsil etmektedir. Sektörel risk, istihdam durumu, işletmelerin büyüklüğü ve farklı düzeylerde kısıtlama tedbirlerinin (tam, kısmi ve zayıf tedbirler) ilave etkileri göz önüne alındığında, COVID-19'un kayıt dışı ekonomi çalışanları üzerindeki etkisinin daha da büyük olacağı tahmin edilmektedir. (ILO, 2020d: 1).

Grafik 5'te, gelir grupları itibariyle toplam istihdamın yüzdesi olarak kayıt dışı istihdam oranları ve salgın krizinden etkilenen kayıt dışı istihdam oranları verilmektedir. Küresel olarak kayıt dışı istihdamın toplam istihdamın %67'sini oluşturduğu ve bunların %47'sinin krizden etkileneceği tahmin edilmektedir. Kayıt dışı istihdam, toplam istihdamda düşük gelirli ülkelerde %88, düşük orta gelirli ülkelerde %85, üst orta gelirli ülkelerde %55 ve yüksek gelirli ülkelerde %20'lik bir paya sahiptir. Gelir gruplarına göre kayıt dışı istihdamın en üst düzeyde etkilendiği bölgenin düşük orta gelirli bölgelerin (%85) olduğu öngörülmektedir. Bu bölgeyi etkilenme sırasına göre düşük gelirli bölgeler (%68), üst orta gelirli bölgeler (%30) ve yüksek gelirli bölgeler takip etmektedir. Bu rakamlar salgın krizinin işsizlik üzerindeki artırıcı etkisinin kayıt dışı istihdamın toplam istihdamda önemli bir paya sahip olduğu düşük gelirli ülkelerde görüleceğini ortaya koymaktadır.

⁴ Tam kısıtlamanın uygulandığı ülkeler (a) zorunlu işyeri kapanmaları; (b) vatandaşların iç hareketi üzerindeki zorunlu kısıtlamalar ve (c) toplu taşımanın zorunlu olarak kapatılmasının sözkonusu olduğu ülkelerdir. Bu üç tedbirin, işçilerin sabit veya sabit olmayan işyerlerinde faaliyetlerini yerine getirme yeteneği üzerinde doğrudan etkisi vardır.

⁵ Ülkeler, yukarıda sıralanan üç tedbirden en az birinin zorunlu olduğu durumlarda kısmi kısıtlamaların uygulandığı ülkeler olarak nitelendirilmektedir.

Grafik 5: Ülke Gelir Gruplarına Göre Kısıtlama ve Sosyal Mesafe Tedbirlerinden Etkilenen Kayıt Dışı İstihdam Oranı (2020)

Kaynak: ILO. (2020e). Impact of lockdown measures on the informal economy, Briefing Note, April 2020, s. 2.

Kadınlar düşük ve düşük-orta gelirli ülkelerde kayıt dışılığa daha fazla maruz kalmakta ve erkek meslektaşlarından daha savunmasız durumda bulunmaktadır. COVID-19 krizinden önemli ölçüde etkilenen kayıt dışı ekonomi çalışanları arasında, kadınlar yüksek riskli sektörlerde orantısız bir şekilde temsil edilmektedir. Bu sektörlerde istihdam edilen kadınların oranı %42 iken erkeklerin oranı %32'dir. Cinsiyete göre fark, kadınların imalat ve toptan satış/perakende ticaret sektörlerinde erkeklere kıyasla daha fazla temsil edildiği üst orta gelirli ülkelerde en yüksektir. Kayıt dışı çalışanların bu kadar yüksek oranda kısıtlama tedbirlerinden etkilenmesi iki temel nedene bağlanabilir. Birincisi kayıt dışı istihdamın en çok görüldüğü sektörlerin en çok etkilenen sektörler olmasıdır. İkincisi kayıt dışı istihdamda yer alanların büyük bölümünün krizlere karşı daha savunmasız kendi hesabına çalışanlar ve 10'dan az işçi istihdam eden KOBİ'lerde yer almasıdır (ILO, 2020e: 2).

Tarım dışı istihdamın yaklaşık %60'ını oluşturan Asya-Pasifik bölgesindeki kayıt dışı çalışanlar Latin Amerika ve Doğu Avrupa'da çalışanlara oranla daha yüksektir. Bu bölgede kayıt dışı istihdam Japonya'da %20'den Myanmar ve Kamboçya'da %80'in üzerinde bir orana uzanan aralıkta değişkenlik göstermektedir. Kayıt dışı çalışanlar istihdam durumu, geliri ve faaliyet sektörü açısından çok farklı

özelliklere sahip çalışanları kapsamaktadır. Hem kayıt dışı ve hem de kayıtlı sektör işletmelerinde sosyal koruma veya diğer resmi sigorta düzenlemeleri olmayan ücretli çalışanları ve gündelikçilerin yanı sıra işportacılar ve bunlara katkıda bulunan aile üyeleri gibi kendi adına çalışanları içermektedir (Rhee ve Dabla-Norris, 2020).

Kayıt dışı ekonomideki işçi ve işletme sahipleri için, işi durdurmak veya evden-uzaktan çalışmak bir seçenek değildir. Evde kalmak işlerini kaybetmek demektir. Birçoğu için aynı zamanda geçim kaynaklarını kaybetmek anlamına gelmektedir. “Açlıktan ya da virüsten ölmek”, kayıt dışı ekonomide yaşayanların çoğunun karşılaştığı gerçek bir ikilemdir (ILO, 2020e: 1). Bununla birlikte, salgın ve bu salgını önlemeye yönelik fiziki mesafe uygulaması ve kısıtlama tedbirleri kayıt dışı sektörlerde çalışanlar üzerinde birçok olumsuz etkiler barındırmaktadır (Shaikh, 2020). İlk olarak kayıt dışı çalışanlar gelir kaybıyla karşılaşmaktadır. Kayıt dışı çalışanlar kayıtlı sektördeki çalışanlara göre daha fazla yoksul olmaya eğilimlidir. İkinci olarak kayıt dışı çalışanlar orantısız sağlık yükü ile karşılaşmaktadır. Çalışmalarının niteliği ve gerçekleştirildiği yerler göz önüne alındığında herhangi bir hastalık, kaza veya sakatlığın tüm yükü kayıt dışı çalışanlar için yüksek olma eğilimindedir. Mevcut salgın sırasında çalışmaya devam edenler, daha yüksek virüse yakalanma riski ile karşı karşıyadır. Üçüncü olarak kayıt dışı çalışanlar yasal tanınma ve koruma eksikliği ile karşı karşıyadır. Kayıt dışı çalışanlar, kayıtlı işçi olarak kabul edilmedikleri için sosyal güvenlik ağlarına ve çalışma haklarına erişememektedir. Hindistan’da, tarım dışında kayıt dışı sektördeki düzenli ücret/maaşlı işçiler arasında neredeyse %50’sinin herhangi bir sosyal güvenlik güvencesine/yardıma erişimi yoktur. Dördüncü ve son olarak doğrudan nakit transferleri tipik olarak ve ağırlıklı olarak aşırı yoksulu hedeflemektedir. Hariç tutma hataları nedeniyle, kayıt dışı çalışanlar genellikle bu gelir transferlerinin dışına itilmektedir.

Bu olumsuzluklar kayıt dışı çalışanları salgının şoklarına karşı emek piyasalarında son derece savunmasız bırakmaktadır. Bu işçilerin birçoğu, işlerini kaybedecek ve virüs kayıt dışı ekonomilerde yoğunlaştıkça aşırı yoksulluk ve gıda güvensizliği ile karşı karşıya kalacaktır. Sivil huzursuzluk ve sosyal gerginlik riski de artacak ve kayıt dışı çalışanların durumu önemli bir politik kaygı haline gelecektir.

5. EMEK PİYASALARINDA YENİ YÖNELİŞLER

COVID-19 salgını, tüm insanların hayatlarının çeşitli yönlerini etkileyen/etkilemeye devam edecek bir sağlık krizidir. Krizden etkilenen ülkelerin büyük bölümü salgının yayılmasını yavaşlatmanın bir yolu olarak kısıtlamalar, işyeri kapatmaları, hijyen düzenlemeleri, sosyal mesafeler, okul ve üniversite tatilleri veya hareketlilik izleme gibi çeşitli tedbirler uygulamıştır. Bu tedbirlerin insanların çalışma hayatları üzerinde kısa ve uzun vadeli etkileri olması beklenmektedir. Diğer bir ifadeyle salgın hayatın diğer alanlarında olduğu gibi emek piyasalarında birtakım radikal dönüşümleri beraberinde getirecek ve artık hiçbir eskisi gibi olmayacaktır.

Çalışma Sürelerinin Esnekleştirilmesi

Esnek çalışma süreleri değişik şekillerde uygulama alanı bulacaktır. İlk olarak çalışma süreleri azaltılarak kısmi süreli çalışma, aralıklı çalışma ve sıkıştırılmış çalışma şeklinde uygulanmaktadır. İkinci olarak evden çalışma, uzaktan çalışma ve akıllı çalışma şeklinde çalışma yeri ve metodu değiştirilerek uygulanan esnek çalışma süreleri karşımıza çıkmaktadır. Bu esnek çalışma düzenlemeleri salgın öncesinde de işgücü devrini azaltma, verimliliği artırma, çalışanın moralini yükseltme ve şirket imajını iyileştirme gibi faydaları nedeniyle işverenler tarafından uygulanmıştır (Armstrong, 2020).

Salgının yol açtığı ekonomik krizin emek piyasalarında getireceği ilk önemli gelişme çalışma sürelerinin kısıtlanması veya esnekleştirilmesi olacaktır. Yukarıda kısa süreli çalışma konusunda da ifade edildiği üzere, bu programlar salgının yayılmaya başlamasıyla birlikte işyeri kapanmaları sebebiyle işçilerin gelir kayıplarını telafi etmek amacıyla uygulamaya konulmuştur. Birçok OECD ve G20 ülkesi tarafından uygulanan kısa süreli çalışma programları krizin geçmesiyle sonlandırılacak olan kısa dönemli programlardır. Ancak turizm ve seyahat sektörünün salgın öncesi faaliyet düzeylerine geri dönmesinin diğer sektörler için daha uzun zaman alacağı dikkate alındığında bu sektörde kısa süreli çalışma programlarının bir süre daha devam etmesi beklenebilir.

Çalışma sürelerinin esnekleştirilmesinde bir başka alternatif aralıklı çalışma (scattered work)'dir. İşyerleri sağduyulu (akıllı) bir şekilde kullanılacak ve aralıklı çalışma saatleri salgın sonrası yeni normal çalışma şekli olacaktır. Bu çalışma şekli işverenlere yalnızca ofis alanı ve diğer genel giderler üzerinde büyük miktarlarda tasarruf sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda daha fazla çalışma esnekliği sağlayarak en iyi çalışanlarını cezbedebilme ve elinde tutabilme imkanı sunacaktır (Srivastava, 2020).

Virüsün yayılmasını kontrol altına almada işyerlerinde fiziki mesafenin sağlanmasında ve çalışan yoğunluğunun azaltılmasında salgın esnasında ve sonrasında esnek çalışma düzenlemelerinin daha yoğun ve yaygın kullanılacağını düşünmek bir kehanet değildir.

Uzaktan çalışmanın yaygınlaşması

Salgın krizi sonrasında yeniden şekillenecek olan emek piyasalarında ikinci önemli gelişme uzaktan çalışmanın öneminin artması ve yaygınlaşması olacaktır. Salgının küresel ölçekte yayılması, her zamankinden daha fazla şirketleri iş sürekliliğini korumak ve devam ettirmek için evden çalışma ve uzaktan çalışma araçlarına yönlendirmiştir. Salgın süresince Avrupa ve Asya ülkelerinde hizmet sektöründeki şirketlerin ve özellikle telematik eğlence işletmelerinin, enerji şirketlerinin, sigorta şirketlerinin, bankacılık hizmetlerinin ve teknolojik şirketlerin daha yüksek tele-çalışma uygulamaları sunan endüstriler olduğu görülmektedir (Belzunegui-Eraso ve Erro-Garcés, 2020: 10).

Dijital çalışmaya geçiş, toplu olarak, iş algımızda ve çalışma düzenlemeleri hakkında düşünme şeklimizde bir değişiklik meydana getirmiştir. Eğitim sektöründe yüz yüze sınıflardan canlı çevrimiçi sınıflara geçilmiş, yeni eğitim yöntemleri geliştirilmiş ve yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hizmet sektöründe birçok alanda sanal ve uzaktan yöntemlere yönelik hızlanmış olup mahkemeler video konferans yoluyla sanal ortamlarda davalara bakmaya başlamıştır. Çalışma ofisler e-ofis tarzına geçmiştir.

Çok sayıda şirket uzaktan çalışmanın geçici bir uygulama olmaktan çok kriz sonrasında kalıcı bir nitelik kazanacağına inanmaktadır. Nitekim küresel bir araştırma şirketi tarafından yapılan ve 317 üst düzey finans yöneticisini kapsayan bir çalışmada, finans yöneticilerinin %74'ü şirket içindeki işgücünü kriz sonrası şirketten uzak konumlara taşımayı planlamaktadır. Finans yöneticilerini bu kalıcı değişikliğe yönlendiren en önemli faktör, maliyet tasarrufudur. Bu maliyet tasarrufları şirketlerin teknoloji ve gayrimenkul harcamalarının azalmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda, uzaktan çalışma çalışanlar için de mali faydalar sunmaktadır. Yapılan bir çalışmada, uzaktan çalışanların işe gidip gelme, ofis yemekleri ve diğer çeşitli masraflardan yılda 4.000 \$ tasarruf ettiği ortaya konulmuştur. Bu mali faydalar, üretkenlik seviyeleri ve personel refahı üzerindeki asgari düzeyde bozulma veya etkiyle birlikte ele alındığında, birçok şirketin salgın sonrası uzaktan çalışmaya devam etmesi bir realite olarak karşımıza çıkacaktır (Parungao, 2020).

Kriz esnasında ve sonrasında potansiyel olarak ev tabanlı uzaktan çalışmaya geçişle birlikte, bu işçilerin eşit işlem dahil ücret ve diğer çalışma şartlarının işyerinde çalışan işçilerle aynı düzeye getirilmesi önümüzdeki dönemde gündemdeki yerini koruyacaktır. Bu ve benzeri olarak çalışma hayatında yeni döneme hazırlık için çok sayıda hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulacağı ve reform süreçlerinin süreklilik arz edeceği tahmin edilebilir.

İşgücününün vasıf/beceri niteliklerinin değişmesi

İçinde bulunduğumuz sağlık krizinin emek piyasalarında ortaya çıkaracağı bir başka önemli gelişme işgücününün vasıf/beceri niteliklerini değiştirmesidir. Uzaktan çevrimiçi çalışma eğilimi, şirketleri ve kuruluşları giderek “dokunmasız” bir dünyada zorunlu evden çalışma politikaları uygulamaya zorlamaktadır. Bir gecede ve toplu olarak uzaktan dijital çalışmaya ani geçiş, işin yapılma biçimi ve çalışma düzenlemeleri hakkındaki düşünceleri hızla değiştirme potansiyeline sahiptir. COVID-19, işyerinin dijital dönüşümü için önemli bir kırılma noktası olabilir. Virüs tehdidi ortadan kalktığında dijital cini işişeye geri koymak neredeyse imkânsız görünmektedir (Mexi, 2020).

Bu nedenle emek piyasalarında salgın sırasında ve sonrasında istihdam edilebilirliği arttıran becerilerin çoğu dijital becerilerdir. Salgının hala aktif bir tehdit olduğu bölgelerde, insanlar işlerini iş arkadaşlarından uzakta çalışarak yapmak zorundadır. Yöneticiler ve ekip liderleri, dağıtılmış ekipleri motive etmek ve

yönetmek için gerekli becerilere ihtiyaç duymaktadır. İş arayanlar, aşına olmadıkları hızlı değişen dijital beceriler gerektiren işler için rekabet etmek zorunda kalabilir. Önümüzdeki dönemde bölgesel farklılıklar muhtemelen artacak, dijital çağda geride kalan bölgeler giderek artan zorluklarla karşılaşacaktır (Sheppard, 2020).

Yeni bir istihdam öncelikli ekonomi politikasının geliştirilmesi

Virüsün yayılması kontrol altına alındığında ve normal hayata kontrollü bir şekilde geçilmeye başlandığında, işlerin ve gelirlerin orta-uzun vadede tekrar eski düzeyine getirilmesi için talebe dayalı bir istihdam stratejisi gerekecektir. Bu strateji, stratejik sektörlerde istihdam yaratılmasının teşvik edilmesini; elverişli bir iş ortamının restore edilmesini ve verimlilik artışının yeniden canlandırılmasını; ekonominin çeşitlendirilmesini ve yapısal dönüşümün teşvik edilmesini ve teknolojik gelişmelerin en iyi şekilde kullanılmasını kapsamalıdır. Enfeksiyon oranı tekrar artmaya başlarsa, daha etkin kısıtlamaların yeniden ortaya çıkma ihtimali, tüketicilerin harcamalarında ihtiyatlı davranmasına ve işletmelerin düşük yatırımlar yapmasına yol açacaktır. Bunların birleşik etkisi muhtemelen daha zayıf talep ve daha düşük üretim ve istihdam düzeyleri olacaktır. Bu davranış değişikliklerinin uzun sürmesi muhtemeldir. Ekonomik bir depresyonu önlemek ve toparlanmayı hızlandırmak için gerekli olan tüketici ve iş güvenini geri kazanmaya yönelik tedbirlerin alınması önem arz etmektedir (ILO, 2020f: 6).

Ekonomiyi ve istihdamı teşvik paketlerinde uluslararası koordinasyon, küresel toparlanmayı daha etkili ve sürdürülebilir kılmak için kritik öneme sahiptir. Uluslararası toplum, sınırlı likidite ve mali yardım sağlayarak ve dış borç ödemesini hafifleterek veya erteleyerek mali alanı çok sınırlı olan ülkeleri desteklemede belirleyici bir rol oynayabilir. Bu bağlamda düşük gelirli ülkeler için çok taraflı ve iki taraflı borç ödemelerinin zamana bağlı olarak askıya alınmasına yönelik G20 desteği, IMF ve Dünya Bankası tarafından talep edilen potansiyel borç ertelenmesi gibi adımlar atılabilir (ILO, 2020b: 11)

6. SONUÇ

COVID-19 bir taraftan genel makro ekonomik dengeleri ve görünümü, diğer taraftan emek piyasalarını olumsuz etkileyen bir sağlık krizidir. Bu derin ve kapsamlı etki aynı zamanda ekonomi politikalarında ve emek piyasalarında hâkim olan anlayışları da dönüştürme gücünü bünyesinde barındırmaktadır. Virüsün yayılmasını önlemek amacıyla uygulanması zorunlu olan tedbirler küresel piyasayı derin ve benzeri görülmemiş bir durgunluğa itmektedir. Salgın, makro ekonomik göstergeleri bozmuş ve işyeri kapanmalarını ve iflasları arttırmıştır. Kriz emek piyasalarında özellikle çalışma sürelerinde azalmalara yol açmıştır. Kriz döneminde çalışma sürelerinin azalmasıyla kendini gösteren sonuçlar standart-dışı çalışma şekillerinin (kısa süreli çalışma, uzaktan çalışma geçici çalışma) artmasına neden olmuş ve olmaya devam edecektir. İşsizlikteki artış özellikle gençler, kadınlar ve kayıt dışı sektörde istihdam edilenler için yıkıcı sonuçlara yol açmıştır. Bu yıkıcı etkiler salgın sonrası dönemde emek piyasalarında belirleyici ve şekillendirici bir rol oynayacaktır.

Uzaktan çalışma ve platform tabanlı çalışma şekilleri artacak, bu da işgücünün dijital vasıflara/becerilere sahip olmasını gerektirecektir. Bu ise meslek ve vasıf kazandırma ve işgücünün eğitimi faaliyetlerinin kesintisiz bir şekilde sürdürülmesinin önemini ve önceliğini hatıra getirmektedir.

Bu salgının etkisinin özellikle emek piyasalarında kısa süreli değil fakat uzun süreli olacağına dair tahmin ve yorumlar ağırlıklı bir yer tutmaktadır. Küresel finans krizinin emek piyasalarındaki hala süregelen etkisine salgın krizinin beraberinde getirdiği olumsuzlukların eklendiği dikkate alındığında bu öngörü açık bir şekilde doğrulanmaktadır. Emek piyasalarındaki olumsuz etkilerin süresini ve boyutunu asgari düzeye indirmek amacıyla ülke hükümetleri krizin insani boyutunu dikkate alarak yalnızca işletmelere destek sağlanmakla kalmamalı, aynı zamanda işçileri ve ailelerini desteklemelidir. Destek paketleri, işletmeleri ve işleri kurtarmayı, işten çıkarmaları önlemeyi ve gelirleri korumayı amaçlamalıdır. Destek paketleri kayıtlı ve kayıt dışı ekonomide, ücretli veya ücretsiz olsun kendi adına çalışanları, bağımsız işçileri ve gig ekonomisi işçileri dahil tüm standart ve standart dışı istihdamda çalışanlara odaklanmalıdır. Bu destek programları emek piyasalarındaki mevcut ve gelecekte ortaya çıkacak muhtemel yönelişlere uyum sağlayacak şekilde esnek bir şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.

Karantina döneminin ekonomik ve sosyal sonuçlarını azaltmak için işletmelere ve işlere verilen desteğin en savunmasız kişileri hedef alması gerekmektedir. Kayıt dışı ekonomideki küçük işletmelerin ve işçilerin kırılganlığı göz önüne alındığında, hükümetler işletmeleri ve çalışanlarını destekleyen ve yeterli sosyal koruma sağlayan tedbirleri finanse etmek için tüm seçenekleri araştırmalıdır.

Ayrıca, salgın, emek piyasalarında başta genç kadınlar olmak üzere tüm gençleri diğer gruplardan daha fazla ve hızlı etkilemektedir. Bu itibarla, gençlerin desteklenmesi için acil, geniş kapsamlı ve hedefli politika tedbirleri alınmalıdır. Bu tedbirler arasında geniş tabanlı istihdam/eğitim garantili programlara ağırlık verilmelidir.

Sonuç olarak COVID-19'un emek piyasalarındaki etkilerini ve muhtemel yönelişleri dikkate alan ve güvenli işe dönüşü amaçlayan politikaların geliştirilmesi, hayata geçirilmesi ve uygulama sonuçlarının denetlenmesi krizin derinleşmeden önlenmesinde önem arz etmektedir. Bu politikaların başarılı olması için ilgili taraflarla sosyal diyalog ve uluslararası işbirliğinin göz ardı edilememesi hayati öneme sahiptir. Devlet, işçi ve işveren taraflarını bu dönemlerde bir araya getirmede ve alınacak kararları uzlaşmayla almak suretiyle başarı şansını arttırmada kaçırılmaz bir fırsata sahiptir. Bu fırsat bir taraftan krizin etkilerini aşmada ve katlanılması gereken fedakarlığı paylaşmada tarafların anlayış ve hoşgörüsünün yüksek olmasını ifade ederken aynı zamanda da kriz şartlarından hızlı bir şekilde çıkılmasında ve üretim ve yatırım ortamının iyileştirilmesi ile bu sürecin hızlandırılmasında büyük bir sinerji yaratacağının işareti olarak kabul edilebilir.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu D. (2020). The Post-Covid state, *Project Syndicate*, June 5.
- Açıkgöz, Ö., Günay, A. (2020). The early impact of the COVID-19 pandemic on the global and Turkish economy, *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50: 520-526.
- Armstrong, L. (2020). How employers can make arrangements for flexible Working, <https://www.totaljobs.com/recruiter-advice/how-employers-can-make-arrangements-for-flexible-working>, Erişim Tarihi: 21.06.2020.
- Belzunegui-Eraso, A., Erro-Garcés, A. (2020). Teleworking in the context of the COVID-19 crisis, *Sustainability*, 12: 1-18.
- Eurofound. (2020). *Living, working and COVID-19: First findings – April 2020*, Dublin.
- European Commission. (2020). *European Economic Forecast Spring 2020*, Publications Office of the European Union , Luxembourg.
- European Council. (2020). *COVID-19: Council adopts temporary support to mitigate unemployment risks in an emergency (SURE)*, Press releases, May 19.
- Eurostat. (2020). Newsrelease Indicators, 88/2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10294960/3-03062020-AP-EN.pdf/b823ec2b-91af-9b2a-a61c-0d19e30138ef>, Erişim Tarihi 6.6.2020.
- <http://www.stat.go.jp/english/data/roudou/results/month/index.html>, Erişim Tarihi 14.06.2020
- <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/bakan-zehra-zumrut-selcuk-kisa-calisma-odene-gine-3-milyon-194-bin-610-calisan-icin-basvuruda-bulunuldu/1820544>, Erişim Tarihi 13.06.2020.
- <https://www.worldometers.info/>, Erişim Tarihi 01.06.2020.
- ILO. (2020). *ILO monitor 2nd edition: COVID-19 and the world of work updated estimates and analysis*, Briefing Note, 7 April 2020.
- ILO. (2020a). *COVID-19 and the world of work: Impact and policy Responses*, Briefing Note, 18 March 2020.
- ILO. (2020b). *ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Third edition Updated estimates and analysis*, Briefing Note, 29 April 2020.

ILO. (2020c). *ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Fourth edition: Updated estimates and analysis*, Briefing Note, 27 May 2020.

ILO. (2020d). *Impact of lockdown measures on the informal economy*, A Summary, 5 May 2020.

ILO. (2020e). *Impact of lockdown measures on the informal economy*, Briefing Note, April 2020.

ILO. (2020f) *A policy framework for tackling the economic and social impact of the COVID-19 crisis*, Briefing Note, 20 May 2020.

IMF. (2020). *World economic outlook, April 2020: the great lockdown*, International Monetary Fund. Research Department, Washington.

Jones, K. (2020). *These charts show how COVID-19 has changed consumer spending around the world*, The World Economic Forum COVID Action Platform.

Kochhar, R. (2020). *Unemployment rose higher in three months of COVID-19 than it did in two years of the Great Recession*, PEW Research Center,

Mexi, M. (2020). *The future of work in the post-Covid-19 digital era*, <https://www.socialeurope.eu/the-future-of-work-in-the-post-covid-19-digital-era>, Erişim Tarihi 15.06.2020.

Müller, T. ve Schulten, T. (2020). *Ensuring fair short-time work - a European overview*, European Economic, Employment and Social Policy, ETUI Policy Brief N°7/2020

OECD (2020). *OECD Economic Outlook*, Volume 2020 Issue 1, Preliminary Version, No. 107, OECD Publishing, Paris.

OECD. (2020a). *Evaluating the initial impact of COVID-19 containment measures on economic activity*, <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/evaluating-the-initial-impact-of-covid-19-containment-measures-on-economic-activity-b1f6b68b/#section-d1e24>, Erişim Tarihi, 29.05.2020

OECD. (2020b). *OECD Unemployment Rates*, <https://www.oecd.org/sdd/labour-stats/unemployment-rates-oecd-05-2020.pdf>, Erişim Tarihi: 6.6.2020.

Parungao, A. (2020). *The future of remote work after COVID-19: 3 common predictions*, <https://www.ekoapp.com/blog/the-future-of-remote-work-after-covid-19-3-common-predictions>, Erişim Tarihi 16.06.2020

Rhee C., Dabla-Norris, E. (2020). *COVID-19 could bring about a 'new deal' for millions of Asia's informal workers*, World Economic Forum.

Rodrik, D. (2020). *Will COVID-19 remake the world?*, Project Syndicate April 6.

Shaikh, H. (2020) *Responding to the impacts of COVID-19 on informal workers in South Asia*, International Growth Centre.

Sheppard, B. (2020). *A guide to thriving in the post-COVID-19 workplace*, World Economic Forum.

Srivastava, S. (2020). *Reimagining workplaces post-pandemic: What would be the new normal?*, People Matters, <https://www.peoplesmattersglobal.com/article/life-at-work/working-in-the-post-covid-19-world-25571>, Erişim Tarihi 21.06.2020.

Stiglitz, J. E. (2020). *Deficit Lessons for the Pandemic From the 2008 Crisis*, The American Prospects, April 6.

Takeo, Y., Nohara, Y., and Urabe, Emi (2020). *Japan's Ultralow Jobless Rate Ignores 4 Million People on Leave*, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-06-05/japan-s-ultralow-jobless-rate-ignores-4-million-people-on-leave>, Erişim Tarihi 14.06.2020

The Committee for the Coordination of Statistical Activities. (2020). *How COVID-19 is changing the world: a statistical perspective*, s. 20, https://www.uneca.org/sites/default/files/PublicationFiles/ccsa_covid19_final.pdf, Erişim Tarihi 30.05.2020.

Triggs, A. ve Kharas, H. (2020). *The triple economic shock of COVID-19 and priorities for an emergency G-20 leaders meeting*, Brookings, March 17.

Umman P. (2020) *Coronavirus 'could cost global economy \$1.1tn in lost income'*. The Guardian, Wed 19 Feb 2020.

Umman, P. (2020a), *Will the coronavirus outbreak derail the global economy?* The Guardian Mon 10 Feb 2020

UNCTAD (2020). *Global Trade Impact of the coronavirus (COVID-19) epidemic, Trade and Development Report*,

<https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcinf2020d1.pdf>, Erişim Tarihi
02.06.2020

WTO (2020). Trade set to plunge as COVID-19 pandemic upends global economy, Press Release, 8 April 2020.